

Vebrov filozofski kongres v Celju

MATJAŽ POTRČ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo,
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

IZVLEČEK

Veber je razdelal Meinongovo različico filozofije psihologije Franza Brentana. Temeljnimi doživljajem po vsebini, kot so etična, estetska in hagiološka, je sistematično prirejal njihova predmetnostna področja. Poudarjal je pomen dejavnih stremeljenj. Razvojno gledano se je predmetnostno stališče preoblikovalo v personalistično obdobje ter v filozofijo zadevanja.

Vebrov blok je ustrezno nadgrajen s programom, posvečenim filozofiji Terenca Horgan. Če Brentanova filozofija išče temeljne elemente filozofskega doživljanja ter načela njihove povezave, pa Horgan prej pristaja na nesledno bogastvo duševnega. Dinamično psihologijo dopolnjuje ontologija gmotnega materializma, ki zanika obstoj delov. Kontekstualna semantika in dojemanje resnice kot posredne korespondence smiselno dopolni takšno stališče.

Kongres avgusta 2000 bo obsegal več sekcij, ki jih organizira profesor Wolfgang Gombocz iz Gradca s sodelavci.

Ključne besede: France Veber, doživljaji, predmetnostna teorija, Terence Horgan, neslednost in bogastvo psihološkega, gmotni materializem in posredna korespondenca, Wolfgang Gombocz

ABSTRACT

VEBER'S PHILOSOPHICAL CONGRESS IN CELJE

Veber elaborated Meinong's variant of Franz Brentano's philosophy. He systematically joined their objectual correlates to the basic psychological experiences, such as ethical, aesthetic and hagiological ones. He accentuated the significance of active strivings. The object theoretical phase was followed by personalistic period and by the specific philosophy aimed at the problem of hitting of reality.

The program dedicated to the philosophy of Terence Horgan completes Veber's block. While Brentanian philosophy is in search for basic elements of psychological experiences and for the principles of their composition, Horgan embraces nontractable richness of the psychological. Dynamical psychology is completed by the ontology of blobjectivism which does not allow for the existence of parts. Contextual semantics and understanding of truth as indirect correspondence complements such a view.

Congress in August of 2000 consists of several sections, organized by professor Wolfgang Gombocz from Graz with his collaborators.

Key words: France Veber, psychological experiences, theory of objects, Terence Horgan, nontractability and richness of the psychological, blobjectivism and indirect correspondence, Wolfgang Gombocz

Vprašuje Mojca Pavšič

Na vprašanja odgovarja prof. dr. Matjaž Potrč, predsednik Slovenskega filozofskega društva, profesor za predmete analitična filozofija, filozofija znanosti in filozofija kognitivnih znanosti na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani. V svojem raziskovalnem delu se ukvarja predvsem s filozofijo psihologije, ontologijo, spoznavno teorijo, slovensko in avstrijsko filozofsko tradicijo. V okviru svojega sodelovanja s prof. Terryjem Horganom iz Univerze v Memphisu razdeluje različna področja dinamične filozofije, kot so ontologija gmotnega materializma, ter pomen dinamičnega spoznanja (zlasti s stališča morfološke vsebine) za posamične filozofske panoge.

- V: Od 19. do 23. avgusta 2000 bo v Celju potekal 4. mednarodni Vebrov simpozij, ki ga organizira Slovensko filozofsko društvo v sodelovanju z Avstrijskim filozofskim društvom. Simpozij, ki ga pripravljate, se razlikuje od predhodnih, ki so potekali v Gornji Radgoni, rojstnem kraju Franceta Vebra. Kaj so novosti oziroma v čem in zakaj se tokratni simpozij razlikuje od prejšnjih? In zakaj ste spremenili prizorišče dogajanja?

- O: Res, Celje bo konec letošnjega avgusta gostilo pomembno slovensko in mednarodno prireditvev. To je četrti mednarodni kongres Franceta Vebra. Vebrove kongrese prireja Slovensko-avstrijska filozofska zveza, ki sva jo pred nekako dvemi desetletji osnovala prof. dr. Wolfgang Gombocz iz Univerze v avstrijskem Gradcu in jaz. Oba delujeva kot tajnika te zveze. Slovensko-avstrijska filozofska zveza je bila ustanovljena v času prejšnje države ter je imela kot svoj namen zlasti poudariti pomen slovenskega filozofa Franceta Vebra ter povezati našo filozofijo z evropsko filozofsko tradicijo. Tedaj to nikakor ni bilo samoumevno in je bilo pravzaprav kar pogumno politično dejanje. Duša zveze in Vebrovih kongresov je vsekakor profesor Gombocz, pomemben strokovnjak za filozofijo zgodnjega srednjega veka, analitični filozof, Vebrov radgonski rojak in med drugim ustanovitelj društva člen VII. za avstrijsko Štajersko. Mojega strokovnega delovanja kot tudi delovanja mnogih mojih kolegov bi si tako rekoč ne mogli predstavljati brez nenehne prijateljske pomoči Wolfganga Gombocza. Govoril pa bom le v lastnem imenu in dejal, da je poglobitvi vzgib za raziskovanje mednarodne filozofske scene kot tudi slovenske tradicije zame prišel prav od njega. Profesor Gombocz je dejanska gonilna sila pri organizaciji letošnjega kongresa. Na slovenski strani je glavni organizator Slovensko filozofsko društvo, katerega predsednik sem. Tajnika tega društva je ga. Tanja Pihlar, ki z izjemno vestnostjo skrbi za povezavo med Ljubljano in Gradcem.

Letošnjo konferenco poleg Slovenskega filozofskega društva soorganizirajo še Oddelek za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za filozofijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, Katedra za filozofijo Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, Raziskovalni urad in dokumentacijski center za avstrijsko filozofijo iz Gradca, Inštitut za filozofijo Dušeslovne fakultete Univerze v Gradcu, Inštitut za filozofijo Teološke fakultete Univerze v Gradcu ter Družba za raziskovanje temeljev znanosti iz Gradca.

Predhodni simpoziji Slovensko-avstrijske filozofske zveze so potekali na obeh straneh meje, kar je bilo zlasti pomembno v prejšnji državi. Na ta način je bila naša zveza ena od prvih, ki je presegla tedanjo zaprto železno mejo z Evropo in z njo povezala Slovenijo v najbolj zlahtni intelektualni in miselni tradiciji. Praktično je to pomenilo, da so kongresi en dan potekali v Bad Radkersburgu, potem pa zopet v Gornji Radgoni. Ali pa en dan v Gradcu, drug dan pa v Mariboru. Ker sedaj takšno preseganje meje ni več tako pomembno, saj je pot, ki smo jo utrli, obrodila sadove in je Slovenija pred dejansko vključitvijo v Evropsko zvezo, smo se odločili kongres letos organizirati v Celju. Tako

želim opozoriti na večplastnost slovenskega prostora in še zlasti dati poudarek mnogovrstnosti razvoja slovenske filozofije, seveda v njenih mednarodnih povezavah. Ta četrti Vebrov kongres je obenem prvi, ki je organiziran v samostojni Sloveniji.

Kot predsednik Slovenskega filozofskega društva moram vsekakor podpirati nastop najrazličnejših usmeritev slovenske filozofije na tem mednarodnem srečanju. Kot soorganizatorju Slovensko-avstrijske filozofske zveze pa mi to dejstvo ni najbolj pogodu, saj prisotnost vseh teh najrazličnejših usmeritev nujno otopi organizacijsko ost prejšnjih kolokvijev. Slednja je bila v jasni dvopolni usmeritvi v Vebrovo delo ter z njim povezano avstrijsko tradicijo na eni strani, ter v mednarodno najbolj odmevno, praviloma ameriško filozofijo na drugi strani. Na ta način smo zavestno poskušali obuditi preučevanje slovenske filozofske tradicije v njeni tesni povezanosti s tistim najboljšim na mednarodni sceni.

- V: Letos mineva 110 let od rojstva in 25 let od smrti Franceta Vebra, enega največjih slovenskih filozofov. Kako bi iz današnje perspektive ocenili pomen njegove filozofske misli?

- O: Delo Franceta Vebra je izjemno razvejano tako v smislu količine in tehtnosti objavljenih del, kot tudi v smislu njegovega notranjega razvoja. Kot učenec enega najpomembnejših filozofov in psihologov z začetka dvajsetega stoletja, Alexiusa Meinonga, je Veber sistematično razdelal predmetnostno teorijo svojega učitelja. Graška šola je podobno kot ostala brentanovska tradicija izhajala od temeljnih vrst doživljajev, ki jim po njenem mnenju pripadajo ustrezni predmeti. Zato je Veber najprej izdelal psihološke podlage predmetnostne teorije, v delih kot so Analitična psihologija, Očrt psihologije, Sistem filozofije. Potem pa je skušal temeljnim doživljajem, kot so denimo etična, estetska in hagiološka, sistematično prirediti njihova predmetnostna področja, v delih kot so Etika, Estetika in Knjiga o bogu. V razvojnem smislu sledi prvemu obdobju, ko je skušal izpopolniti Meinongov nauk, neke vrste personalistično obdobje (Filozofija) in končno pozno obdobje zadevanja (Vprašanje stvarnosti). Glede tega poznega obdobja so mnenja deljena, vendar je Vebrov učenec Terstenjak zagovarjal tezo, da gre za filozofijo, precej podobno Heideggrovi, ki pa jo je Veber razvil docela samostojno. Vebrov učenec Ludovik Bartelj zopet meni, da moramo celoten prejšnji Vebrov razvoj razumeti kot sklenjeno pot na podlagi te zadnje faze.

Vebrova filozofska misel nedvomno sodi v okvir Meinongove šole v avstrijski tradiciji in s tem v širši okvir Brentanove filozofije. Tu je bil Veber izviren mislec. Njegov prispevek pa lahko po moje ustrezno ocenimo le ob soočanju njegovih stališč z dogajanjem na različnih področjih filozofije v sedanjosti. Menim, da bi sam Veber želel prav slednje. Raziskovalcem se nedvomno zastavljajo pomembne naloge. En vzgled raziskovanja in nenehnega dinamičnega ocenjevanja prispevka srednjeevropske filozofske tradicije nudita Roberto Poli in Lilliana Albertazzi iz Trenta, ki soočata slednjo tradicijo z analitično filozofijo in kognitivno znanostjo (revija Axiomathes). V podobni smeri deluje tudi Peter Simons iz Leedsa.

- V: Ali je po vašem mnenju delo Franceta Vebra v Sloveniji dovolj odmevno oziroma ustrezno ovrednoteno?

- O: To, kar se v Sloveniji dogaja z Vebrom in njegovo zapuščino, je enostavno škandal, in morda je še to premila beseda. Kljub splošnemu rasti ugleda filozofije nimamo praktično skorajda ničesar, kar bi lahko v knjigarnah dobili izpod peresa najpomembnejšega slovenskega filozofa. Položaj je natančno tak, kot če bi Francozi ne imeli na tržišču skorej nobene Descartesove knjige, če bi Nemci pljuvali na spomin Kanta ali če bi Angleži zavržli Humea. Nimamo besed. Takšno stanje moramo nujno spremeniti, in tu bi se morale zganiti ustrezne institucije in ministrstva.

Po drugi svetovni vojni so Vebra najprej prisilno upokojili, nato pa za krajši čas zaprli. Izključili so ga iz SAZU. Kljub temu, da je imel možnost oditi v Gradec, je ostal v Ljubljani, vendar ni smel predavati.

Res je, da je Vebrovo Estetiko izdal in s pogovorom opremil dr. Frane Jerman. O estetiki je predaval tudi Pirjevec. Vendar sta to (poleg nekaterih drugih) le svetli izjemi. Vebrovo delo moramo Slovenci sistematično preučiti in izdati. To bo vrsta knjig. Poleg že omenjenih so to njegovi zgodnji nemški spisi, predavanja v Gradcu, knjižni rokopis Moja filozofska pot, spisi, posvečeni predstavniki produkciji, njegovemu učencu Jugu, agrarni misli, in še ogromno drugega. Čas je, da se slovenski narod oddolži svojemu največjemu filozofu z znanstveno podprto izdajo celotnih njegovih del.

Na tem področju se ne stori skorajda ničesar. Celotna Vebrova zapuščina je bila odnešena v Gradec in naše institucije se ob tem sploh niso zganile. Trenutno o Vebrovi filozofiji na oddelku za filozofijo predava skoraj zastoj dr. Bojan Žalec. Osebna knjižnica, ki jo je Meinong dal Vebro, je bila po drugi vojni sistematično razpršena ter jo je uspelo na podlagi mednarodnih pozivov, zlasti od Slovensko-avstrijske filozofske zveze, katalogizirati šele v zadnjem času. Ker naše inštitucije Vebra sistematično zapostavljajo, se kaj lahko zgodi, da bosta sedaj še celotno raziskovanje in izdaja njegove zapuščine prenešana v Gradec. To bi bilo morda dobro za Vebra, vendar pa bi obenem bilo sramota za Slovenijo. Ali se bo naša oblast s tem sprijaznila? Najboljša rešitev pa bi verjetno bilo sodelovanje med Slovenci in Avstrijci na tem področju.

- V: Avstrijska tradicija v slovenski filozofiji je nasploh zelo zanimiva in pomembna, vendar pri nas precej nepoznana. Vaš komentar?

- O: Če je Veber pred vojno povezoval našo filozofijo z veliko evropsko tradicijo, pa ga je po njej politika iz stroke in javnega življenja izključila. Ko sem jaz sam bil na primer študent, sem moral na pamet znati Marxa in Hegla, ničesar pa nisem slišal o Vebro. Nanj me je opozoril šele prof. Gombocz, ki mi je predstavil prof. Seppa Sajamo iz Finske - ta se je naučil slovenščine, da je lahko preučeval Vebra in pisal o njem. O avstrijski tradiciji seveda ne moreš vedeti ničesar, če bereš Marxa. Manjkajo ti strokovni temelji. In vendar je avstrijska tradicija pomembna za slovensko filozofijo. Kranjčan Ernst Mally, Meinongov učenec in avtor normativne logike, doslej v nobenem pregledu slovenske filozofije še omenjen ni, čeprav ga npr. kalifornijski profesor Ed Zalta skorajda časti kot predhodnika pomembnih filozofskih uvidov sedanosti. Problem seznanjenosti z našo lastno tradicijo je najprej problem seznanjenosti z ozadjem stroke. Jaz sam sem se moral izpopolnjevati v wuerzburškem inštitutu Franza Brentana, da sem lahko razumel Vebrova dela. Nato sem izpeljal in vodil mednarodni TEMPUS projekt Fenomenologija in kognitivna znanost (Ljubljana, Maribor, Trst, Gradec, Wuerzburg, Berlin, London), da bi povezal preučevanje avstrijske tradicije s sodobnim dogajanjem v kognitivni znanosti. Vebrov učenec Ludovik Bartelj je izdal več kot deset zajetnih knjig, pa jih nihče ne prebira in ne pozna (spet so o njegovem delu morali poročati Avstrijci). Avstrijska filozofska tradicija pa ne zajema zgolj Meinonga, ampak še Dunajski krog, Wittgensteina in marsikaj drugega. Z avstrijskimi kolegi danes vzdržujemo sodelovanje. Tako je na Filozofski fakulteti v Ljubljani dne 17. aprila predaval profesor Johann Christian Marek iz Gradca, nato pa (19. aprila) še Maria Reicher. Pred kratkim je uspešno predavanje v Ljubljani imel prof. Wolfgang Gombocz.

- V: Na Vebrove simpozije vedno povabite tudi enega od pomembnih mednarodno priznanih filozofov, ki pripada usmeritvi, sorodni Vebrovi, tokrat ameriškega filozofa Terryja Horgana. Ali lahko na kratko predstavite njegovo delo? Katere teme bo obravnaval na kolokviju v Celju?

- O: Doslej smo na Vebrove simpozije povabili Donalda Davidsona in Keitha Lehrerja, oba znana ameriška filozofa. Zamisel ni toliko v tem, da bi bili ameriški filozofi poznavalci Vebra ali da bi neposredno delali na njegovem ožjem področju. Morda je bila zamisel prej, da povabimo takšne filozofe, s katerimi bi se Veber sam želel zaplesti v produktiven filozofski pogovor. Eden med takimi je zagotovo moj prijatelj Terry Horgan iz Univerze v Memphisu.

Terry Horgan deluje na najrazličnejših filozofskih področjih. S kolegom Johnom Tiensonom (tudi slednji pride v Celje) je napisal knjigo z naslovom Konekcijonizem in filozofija psihologije, v kateri obravnava spoznavne sisteme kot v temelju bogate in dinamične sisteme. Dinamična kognicija, pristop, ki ga končno zagovarja, se pri konekcijonizmu lahko zgleduje zgolj do določene mere. Najpomembnejše je, da filozof pokaže logično možne smeri preučevanja (v tem primeru preučevanja spoznavnih sistemov). Tako imamo pridobitev neklasične strukture jezika misli na dinamični podlagi. Zdi se, da so takšne strategije najprimernejši kandidati za realistično modeliranje človeškega spoznavnega sistema, z njegovo dinamičnostjo in neslednim ozadjem. Več o tej knjigi si lahko preberete v mednarodni reviji Acta analytica (slednjo sem pred leti ustanovil, urejuje pa jo Danilo Šuster), ki povzema razprave na mednarodnem simpoziju v Ljubljani.

Sam razvijam skupaj s profesorjem Horganom ontologijo gmotnega materializma, ki trdi, da je svet bogat in mnogorazsežen, vendar ni sestavljen iz delov. Ta pomembna filozofska možnost je združljiva z razumevanjem resnice kot posredne korespondence oziroma kot pravilne zatrdljivosti. Še en krak sodelovanja zadeva uporabo zamisli morfološke vsebine kot neizrecne ozadne vednosti na takšnih področjih, kot je denimo spoznavna teorija ali pa zopet vprašanje intencionalnosti. Pri tej slednji sedaj nastopa hipoteza, da intencionalna naravnost ne more delovati brez hkratne kvalitativne zavezne spremljave. Še eno področje sodelovanja, ki ga bom omenil, zadeva problem nejasnosti, ki ga s Terryjem razumeva kot nadvladanje individualistične interpretacije niza sorites s strani kolektivistične interpretacije. O vsem tem sem objavil razprave v slovenskih revijah.

Profesor Horgan je izdelal tudi nov pristop k metaetiki, ki ga imenuje nede-skriptivni kognitivizem (skupaj z Markom Timmonsom, ki tudi pride v Celje). Po tem naziranju moralne sodbe ne opisujejo moralnih dejstev, kljub temu pa so to prava prepričanja in pristne sodbe. To je pomembna alternativa v današnjih metaetičnih razpravah.

S kolegom Hendersonom (tudi ta bo v Celju) Horgan razvija nov pristop v spoznavni teoriji, ki mu na hitro pravi Spoznavna teorija ledene gore. Zamisel je tod, da mora poleg izrecnih vsebin spoznavna teorija upoštevati tudi prispevek morfološkega ozadja k podajanju upravičenja.

Poleg tega je skupaj z Geomeom Grahamom Horgan pisal še metafizofske članke o filozofski analizi. Ostala področja njegovega dela obsegajo supervenienco, filozofijo duha nasploh, zdravorazumsko psihologijo, kontekstualno semantiko, teorijo odločanja, dogodke, svobodo in determinizem, paradoks dveh kuvert in a priori.

Moja zamisel je bila, da raznolikost dela Terryja Horgana predstavimo svetovni filozofski javnosti, podobno kot je svoj čas Ernie LePore organiziral prebojni simpozij o delu Donalda Davidsona. Obenem pa bi na ta način še promovirali Slovenijo in našo filozofijo. Vendar se s tem ni strinjal profesor Wolfgang Gombocz, ki je že kar načeloma onemogočil prihod v Slovenijo Horganovemu učitelju Hilaryju Putnamu. Predstavitev Horgana bo zato žal okrnjena glede na optimalne možnosti, kar je velika škoda. Še vedno pa bomo priča enkratnemu filozofskemu dogodku.

Plenarni govorec - poleg Horgana samega - bo Horganov učitelj Jaegwon Kim, filozof psihologije (supervenienca), na kar še posebej opozarjam.

- V: Povezava med našo filozofsko tradicijo in ameriško. Vaš komentar?

- O: Naša filozofska tradicija je v bistvu avstrijska filozofska tradicija. Vedeti moramo, da je bil v tridesetih letih dvajsetega stoletja Dunaj središče filozofskega sveta, skupaj z ostalo srednjo Evropo. Na začetku petdesetih let pa je bil intelektualna puščava. (Nekaj podobnega se je dogajalo tudi v Sloveniji.) Večina evropskih intelektualcev je emigrirala v ZDA. Tam so razvili filozofske šole, ki se sedaj triumfalno imperia-listično vračajo v Evropo.

Načrtujem mednarodni simpozij o koreninah obeh tradicij, tako takoimenovane analitične kot tudi takoimenovane kontinentalne tradicije. Obe tradiciji dobro poznam, in bi se sam označil za nietzschejanskega postanalitičnega dinamičnega misleca. Mislim, da smo trenutno v obdobju, ko postaja možno prepletanje med obema kontinentoma, kjer zasledimo množstvo najrazličnejših filozofskih usmeritev.

- V: Kot ste omenili, ste na simpozij povabili predstavnike vseh filozofskih usmeritev na Slovenskem, saj se je še zlasti v zadnjem desetletju filozofija pri nas izjemno razvejala. Obetajo se torej zelo zanimive razprave, ki bodo posamezne probleme osvetlile iz različnih zornih kotov?

- O: Na celjski simpozij smo se trudili povabiti predstavnike prav vseh filozofskih usmeritev na Slovenskem. In tudi različnih dejavnosti, tako načrtujemo razgovor o filozofiji v srednji šoli. Seveda se je v zadnjih letih filozofija kot stroka pri nas prav zares izjemno razvejala in je že dosegla marsikatero uspehe (izjema je preučevanje lastne tradicije, na kar sem že opozoril). Tako bosta med plenarnimi govorcji povzela besedo Anton Stres in Andrej Ule. Med drugimi pa bosta nastopila tudi Tine Hribar in Valentin Kalan. Vseh ostalih tod ne morem naštetj in se jim opravičujem. Oglejte si <http://www2.arnes.si/~suprpetk/veber.html>.

- V: Kot ste dejali, je sedaj naloga Slovenskega filozofskega društva, kot krovne organizacije, vzpostaviti dialog in sodelovanje med obstoječimi teoretskimi usmeritvami. Kakšno je vaše stališče oziroma kakšni so vaši predlogi in zamisli?

- O: Kot predsednik Slovenskega filozofskega društva si moram prizadevati, da bi slednje postalo krovna organizacija najrazličnejših filozofskih društev, ki so se izoblikovala v zadnjem obdobju. Predsednik SFD sem bil že pred časom, ko je to še imelo združevalno vlogo. Vendar pa se je število filozofov izjemno pomnožilo in pojavila so se specializirana društva, kot je na primer Društvo za analitično filozofijo. Razvejanost filozofskih interesov nas lahko zgolj navduši, saj kaže na živo raznolikost v stroki. Vendar pa se pojavljajo tudi že potrebe po združevanju raznolikosti v enotnem naporu. Pred naslednjim predsednikom SFD se bo zagotovo zastavilo temeljno vprašanje, kako zagotoviti krovno vlogo. V to smer so sedanji člani društva ogromno storili. Še posebej bi se za njeno prizadevnost želel zahvaliti tajnici, kolegici Tanji Pihlar.

- V: Katere teme boste na simpoziju obravnavali?

- O: Simpozij sestoji iz več sekcij. (A) France Veber in njegova šola. Alexius Meinong in graška šola. Zgodovina in zgodovinopisje slovenske in avstrijske filozofije. (B) Filozofija Terryja Horgana. (C) Fenomenologija in filozofija religije. Fenomenologija in filozofija krščanstva. (D) Fenomenologija in analitična filozofija. Fenomenologija in pozitivizem. (E) Poučevanje filozofije v srednji šoli.